

معلمان بهترین

مروجان آثار استاندارد

گفت و گو با فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

گفت و گو از نصرالله دادر
عکاس: غلامرضا بهرامی

در آغاز سال تحصیلی، معاونت ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی، با هدف زیر پوشش قراردادن صدرصد مدارس کشور، مبادرت به انتشار «فهرستگان رشد» و معاونت مجلات توزیع آن را در سراسر کشور برعهده گرفت، فهرستگان رشد، با کتابنامه‌هایی که پیش از این منتشر و در اختیار ده درصد مدارس قرار می‌گرفت (علاوه بر افزایش شمارگان)، دو تفاوت عمده دارد: حجم کمتر که به تبع معرفی کتاب‌های منتخب (یعنی کتاب‌های با امتیاز بیشتر) فراهم آمده است و افزوده شدن منابع آموزشی غیرمکتوب به منابع مکتوب؛ گرچه در نخستین شماره فهرستگان، تعداد این گروه از منابع اندک است.

در کتابنامه‌ها (که از این پس فقط به شکل الکترونیکی منتشر می‌شود) و فهرستگان رشد، منابعی معرفی می‌شود که با برنامه درسی همسوی دارد. این منابع توسط کارشناسانی م Jury و آشنا با برنامه درسی مورد ارزیابی قرار گرفته و محتوای آن‌ها همسو با برنامه تشخیص داده است. به این ترتیب می‌توان کتابنامه رشد را مرجعی مناسب برای معلمان به شمار آورده که با کمک آن می‌توانند منابع مناسب را به دانش آموزان معرفی و از ترویج منابع غیراستاندارد جلوگیری کنند. برای آشنایی بیشتر با فهرستگان و کتابنامه رشد و نقش معلمان در معرفی آثار استاندارد با خانم فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، به گفت و گو نشسته‌ایم که در ادامه می‌خوانید.

می‌کرد. اکنون پس از گذشت ۱۷ سال از آغاز این طرح، امروز به نحوی مرحله جدیدی در کار ما آغاز می‌شود و آن انتشار «فهرستگان» است که علاوه بر منابع مکتوب شامل منابع آموزشی غیرمکتوب نیز هست و برای نخستین بار موفق شدیم آن را به تعداد مدارس کشور منتشر کنیم.

چرا منابعی غیر از کتاب درسی به دانش آموز معرفی می‌شود؟

می‌دانید که کتاب درسی، برای همه دانش آموزان کشور در هر نقطه و با هر سطحی از توانایی و با هر زمینه آموزشی، محتوای واحدی را در یک برنامه زمان‌بندی شده معین ارائه می‌کند.

بعد هم کمیته‌ای تخصصی را برای ارزیابی دقیق‌تر کتاب‌های کمکدرسی تشکیل داد و سرانجام در سال ۱۳۷۸ به این نتیجه رسید که رأساً طرح «سامانبخشی کتاب‌های کمکدرسی» راه بهمنظور ساماندهی به وضعیت نشر کتاب‌های کمکدرسی و هدایت پدیدآورندگان و ناشران به سمت تولید کتاب‌های همسو با برنامه درسی، به اجرا بگذارد. مأموریت ساماندهی به این کتاب‌ها به دفتر انتشارات کمک‌آموزشی (دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی امروز) سپرده شد. این دفتر بعد از بررسی کتاب‌ها، منابع مناسب و استاندارد را به تفکیک دوره‌های تحصیلی در کتاب‌هایی مسلسل بنام «کتابنامه رشد» معرفی ارشاد اسلامی مذاکره کرد تا شرایطی را هنگام صدور مجوز نشر برای این دسته از کتاب‌ها اعمال کند؛ از جمله تبعیت کتاب‌ها از محتوای برنامه درسی، متناسب بودن با نیازهای مخاطبان، برخورداری از زبان میکار و... در مرحله

معلم مهم‌ترین عنصر در آگاهی‌بخشی به دانش‌آموز، بهره‌گیری از کتاب‌های مناسب و جلوگیری از رواج منابع غیراستاندارد است

کردنده که از نظر معلمان استفاده می‌کنند. نتیجه این تحقیق با نظرسنجی ملی «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» در سال ۱۳۸۰ همخوانی داشت. در آن نظرسنجی هم مردم مورد اعتمادترین صفت را معلمان و فرهنگیان اعلام کردند. در زمینه اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی معلمان خیلی می‌توانند به ما کمک کنند. معلم مهم‌ترین عنصر در آگاهی‌بخشی به دانش‌آموز، بهره‌گیری از کتاب‌های مناسب و جلوگیری از رواج منابع غیراستاندارد است. اما در این زمینه چند نکته وجود دارد. نخستین نکته به خود ما مربوط می‌شود که اطلاع‌رسانی، تبیین موضوع و تعامل است. نکته دیگر این است که درصد کمی از معلمان، خودشان مروج برخی از کتاب‌های غیراستاندارد هستند؛ و بالاخره همکاری برخی معلمان با تولیدکننده‌های این محصولات در بازارهای غیردولتی است. معلمان سفیران خوبی برای ما هستند و ما باید نگرش آن‌ها را به‌وسیله افزایش دانش آنان نسبت به آسیب‌های کتاب‌های غیراستاندارد تغییر دهیم. ما معلمان را به عنوان یک رکن ارزیابی کتاب‌ها شناخته‌ایم؛ چون به نقش مؤثر معلم باور داریم، پنجاه درصد از ارزیابان و داورهای ما معلمان هستند که می‌توانند مروج کتاب‌های استاندارد باشند و ما را در اهدافمان یاری دهند.

در سال‌های گذشته شاید بیشتر انرژی وقت ما صرف ارتباط با تولیدکننده کتاب‌های درسی شد که در جای خود کار لازمی بود. در این سال‌ها بیش از هزار ناشر با ما همراهی کردند و کتابشان را برای ارزیابی در اختیار ما قرار دادند. ما بیش از سی جزو راهنمای تولید کتاب آموزشی در موضوعات گوناگون برای ناشران و مؤلفان تولید کردیم و برای آشنایی آن‌ها با رویکردهای برنامه درسی چندین کارگاه برگزار کردیم و اکنون مصروف‌کننده‌ها در اولویت اول ما قرار گرفته‌اند.

قاعده‌شما برای معرفی آثار در کتاب‌نامه چیست؟

◀ آیا فقط کتاب‌ها باید استاندارد باشند؟
خیر. طبعاً همان‌قدر که یک کتاب غیراستاندارد و غیرهمسو با برنامه می‌تواند فرایند آموزش را مختل و محدودش کند، یک فیلم یا نرم‌افزار یا مجله یا حتی یک وسیله آموزشی نامناسب نیز می‌تواند چنین آسیبی را به همراه داشته باشد؛ بنابراین آن‌ها هم باید استاندارد باشند و به درستی به کار گرفته شوند.

◀ آیا مخاطبان شما در جریان انتشار کتاب‌نامه و فهرستگان هستند؟

در این زمینه باید بپذیریم اهتمامی که در ۱۶ یا ۱۷ سال گذشته صرف آمده‌سازی و انتشار کتاب‌نامه‌ها شده، تا رسیدن به دست مخاطبان ادامه نیافته است. به عبارت بهتر صدای ما به مدارس بعنوان کاربر نهایی محصول نرسیده یا خوب نرسیده است. اطلاع‌رسانی ما در این بخش رضایت‌بخش نیست؛ گاه کتاب‌نامه تا مراکز استان‌ها و مناطق می‌رفت ولی در اختیار مدارس قرار نمی‌گرفت. تصادفاً اگر کسی می‌شنید کتاب‌نامه آمده است و سراغش را می‌گرفت شاید می‌توانست کتاب‌نامه را بگیرد و الا شیوه نظم‌مندی برای توزیع آن وجود نداشت. از آن سو آثار نامناسب، با استفاده از ترفندهای گوناگون تبلیغاتی، به مدارس تحمیل می‌شد.

ما به این نتیجه رسیدیم که باید اثربخش‌ترین مسیر را پیدا کنیم و بفهمیم اثرگذارترین مرجع در معرفی منابع کدام است؟ در این زمینه، دفتر، پژوهشی در سطح ملی انجام داد. در این پژوهش از دانش‌آموزان، اولیای آنان و اولیای مدارس پرسیده شده که اگر بخواهید غیر از کتاب درسی، منابعی را برای آموزش تهیه کنید آن را براساس نظر چه کسی انتخاب می‌کنید؟

۷۳ درصد
اعلام

مثالاً کتاب ریاضی پایه دوم دبستان حجم مشخصی دارد و تمام آن باید در سراسر کشور و در طول سال تحصیلی تدریس شود. حالا فرض کنید یکی از دانش‌آموزان ضعیفتر از بقیه باشد و برای آنکه خودش را به بقیه برساند نیازمند تمرین بیشتر باشد؛ یا به عکس دانش‌آموزی خیلی قوی باشد و دوست داشته باشد با مطالعه مطالب بیشتر به سطح و عمق دانش خود اضافه کند. در هر دو حالت شما می‌توانید با معرفی یک کتاب مناسب به آن دانش‌آموزان کمک کنید.

آیین‌نامه اجرایی مدارس هم (در ماده ۱۵) از معلمان می‌خواهد، در عمل به وظیفه خود، منابع بیشتری را به شاگردان خود معرفی کنند. ما در سازمان پژوهش کار را برای معلمان ساده کردیم. با بهره‌گیری از توان بیش از ۲۰۰ کارشناس متخصص و آشنا با برنامه درسی و ارزیابی تازه‌ترین کتاب‌های منتشر شده، منابع متعددی را در اختیار معلم گذاشته‌ایم تا بتواند، بسته به شرایط هر دانش‌آموز، کتاب مناسب را به او معرفی کند. البته معرفی این منابع، به معنی الزام در تهیه و استفاده از آن‌ها نیست و بسته به تشخیص معلم است تا به فراخور نیاز از آن‌ها استفاده کند.

فهرستگان
رشد بین
۱۰۵ هزار
مدارسه کشور
توزیع می شود
و علاوه بر
کتاب شامل
بهترین منابع
آموزشی
و تربیتی
غیرمکتوب
هم هست

در کتابنامه همه کتابهای مناسب
 حتی آن گروه از کتابها که حداقل
 نمره قابل قبول را کسب کرده‌اند -
 معرفی شده‌اند. در فهرستگان، ما یک
 قدم بزرگ‌تر به سمت توسعه کیفی
 برداشت‌هایم. به این ترتیب که بهترین‌های
 همان سال را معرفی کرده‌ایم، منظورمان
 از بهترین کتاب‌هایی است که امیاز
 بیشتر آورده‌اند. به این ترتیب معلم، برای
 رسیدن به بهترین منابع، زمان کمتری را
 صرف می‌کند. فهرستگان رشد همان‌طور
 که گفتم در بین ۱۰۵ هزار مدرسه
 کشور، در دوره‌های مختلف توزیع
 می‌شود و علاوه بر کتاب شامل بهترین
 منابع آموزشی و تربیتی غیرمکتوب
 (یعنی نرم‌افزار، فیلم و وسائل آموزشی
 استاندارد) هم هست و در مجلداتی با
 قطع و شکل مجله منتشر خواهد شد.
 البته نباید از یاد برد که عمود خیمه
 آموزش در کلاس و ساعت درسی، کتاب
 درسی است. این منابع برای ساعت بعد
 از کلاس و داش افزایی یا تسهیل، تثبیت
 و تمرین بیشتر است.

وازگان، ظرفیت ذهنی دانش‌آموز را بالا
 می‌برند و باعث ارتقای سواد خواندن و
 افزایش قدرت درک و فهم آنان می‌شوند
 و حتی به تسهیل آموزش مطالب درسی
 یاری می‌رسانند.

تحلیل نتایج آزمون تیمز (که سطح
 دانش ریاضی و علوم دانش‌آموزان را با
 هم مقایسه می‌کند) نشان می‌دهد که
 دلیل پاسخ ندادن بخش قابل توجهی از
 دانش‌آموزان ایرانی به پرسش‌های این
 آزمون، به دلیل بلد نبودن ریاضی یا علوم
 نیست؛ به این دلیل است که بچه‌های ما
 در خواندن ضعیف‌اند و صورت مسئله را
 درک نمی‌کنند.

◀ معلمان و دیگر پدیدآورندگان چگونه
 می‌توانند از استاندارد بودن کتابشان
 مطمئن شوند؟

من اشاره کردم که جزوهایی را
 به عنوان راهنمای تولید کتاب‌های
 آموزشی در موضوعات گوناگون تهیه
 کرده‌ایم. تا امروز بیش از ۳۰ راهنما
 تهیه شده است که عنوان آن‌ها
 در دست بازنگری و متناسب‌سازی
 با برنامه درسی ملی است و به زودی
 منتشر می‌شود. اگر معلم یا مؤلفی
 بخواهد کتابی آموزشی تولید کند با
 مطالعه این کتابچه‌ها می‌تواند از مناسب
 بودن کتاب خود اطمینان یابد. این
 راهنمایها در سایت سامانکتاب به نشانی
<http://samanketab.roshdmag.ir>
 موجودند. در این سایت علاوه بر
 این کتابچه‌ها، فایل‌های الکترونیکی
 کتابنامه‌ها هم بازگاری شده‌اند.
 همچنین جدیدترین کتاب‌های مناسب
 در بیان هر ماه در همین وبگاه
 معرفی می‌شود و کاربران می‌توانند
 به آن دسترسی داشته باشند. اگر
 کسی شتاب داشته باشد کتاب‌های
 مناسب را در همان روزی که اعلام
 می‌شود ببیند می‌تواند به وبگاه سامانه
 کنترل کیفیت منابع مکتب به نشانی
<http://samanketab.roshd.ir>
 مراجعه کند. این دو نشانی خیلی شبیه
 به هم است و باید مراقب باشیم نشانی را
 درست وارد کنیم.

◀ پس از گذشت بیش از ۱۶ سال
 فعالیت در این زمینه، وضعیت فعلی را
 چگونه می‌بینید؟ آیا کتاب‌های نامناسب
 دیگر فروش نمی‌روند؟

در سال‌های اغازین سامان‌دهی حدود
 ۲۰ درصد کتاب‌ها تأیید می‌شدند.
 ولی الان حدود ۶۰ درصد مناسب
 تشخیص داده می‌شود. این افزایش
 به معنای هم راستایی و هم گرانی بین
 تولیدکنندگان با هدف‌های آموزشی
 است. اما آن ۴۰ درصد کتاب نامناسب
 شاید در شمارگان بالاتر، در حال انتشار
 و توزیع است و به دست خوانده‌ها
 می‌رسد. متولیان امر در سازمان
 پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به این
 نتیجه رسیدند که اگر طرح سامان‌دهی
 بهصورت آینین‌نامه اجرایی در بالاترین
 مرجع قانون‌گذاری آموزش‌وپرورش
 تصویب شود پشتیبانی همه بخش‌های راهراه
 همراه خواهد داشت و از ضمانت اجرایی
 بهتری برخوردار خواهد بود. بر همین
 اساس در سال ۱۳۸۹ آینین‌نامه اجرایی
 سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در
 شورای عالی آموزش‌وپرورش به تصویب
 رسید که به امضا رئیس جمهور وقت
 رسید و از سوی وزیر آموزش‌وپرورش
 به دستگاه‌های فرهنگی کشور ابلاغ
 شد. برآسان ماده ۶ این مصوبه «خرید،
 عرضه و تبلیغ هرگونه منبع آموزشی
 و تربیتی در واحدهای آموزشی صرفاً
 از منابع استاندارد محاذ خواهد بود».
 همچنین برآسان ماده ۷ «مشارکت و
 همکاری معاونت‌ها، سازمان‌های وابسته
 به آموزش‌وپرورش و سایر دستگاه‌های
 فرهنگی و آموزشی کشور در اجرای این
 مصوبه الزامی است» از جمله همکاری
 صداوسیما که رسانه ملی و حاکمیتی
 است. مخاطبان حرف‌های این رسانه را
 موجه می‌دانند و به همین دلیل تبلیغات
 منابع آموزشی این رسانه باید برآسان
 منابع آموزشی استاندارد باشد. اگر این
 همکاری اتفاق بیفتند، شتاب تحقق
 اهداف و برنامه‌های ما بیشتر می‌شود و
 در سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی
 هم افزایی مؤثرتری اتفاق می‌افتد.